

Su çatışmazlığı insanları uzaq məsafədən su getirməyə və su ehtiyatlarını evdə saxlamağa vadar edir. Bu isə ev şəraitində suyun cırklənməsi riskini artıraraq, xəstəliklərin baş verməsinə səbəb ola bilər.

FAKT 8

İqlim şəraiti suya və ağaçanadlar kimi ötürücülər vasitəsi ilə yayılan xəstəliklərə təsir edir. **İqlime həssas olan xəstəliklər**, dünyada olan ən öldürücü xəstəliklər siyahısındadırlar. 2002-ci ildə təkcə diareya, malyariya və zülal-kalorili çatışmazlıq dünyada 3 milyondan çox ölüm hadisələrinin səbəbi olmuşdur ki, onların 1/3-i Afrikada baş vermişdir.

FAKT 10

Parnik qazlarının tullanmasının azaldılması tədbirləri və ya iqlimin dəyişməsinin sağlamlığa dəyən zərərin məhdudlaşdırılması sağlamlığa müsbət təsir edə bilər. Məsələn, içtimai nəqliyyat vasitələrindən təhlükəsiz istifadənin və şəxsi avtomobilərə alternativ olan velosipedlə və ya piyada hərəkət etməyin həvəsləndirilməsi, karbon qazlarının tullanmasını azalda və əhalinin sağlamlığını yaxşılaşdırıb bilər. Bu nəinki yol-nəqliyyat travmatizminin azalmasına, hətta havanın cirkənməsi səviyyəsinin və bununla əlaqəli olan respirator və ürək-damar xəstəliklərin azalmasına kömək edər, eləcə də fiziki aktivliyin artması ilə ümumi ölüm göstəricilərin aşağı enməsinə səbəb ola bilər.

FAKT 9

Bakı, AZ1122, Zərdabi küç., 96
Tel: 431-12-72, Faks: 430-52-85
Bakı, AZ1122, Zərdabi küç., 96
office@islm.az www.islm.az
İCTİMÄİ SƏHİYYƏ VƏ İSLAHATLAR MƏRKƏZİ

Buklet Azərbaycan Respublikası Şəhəriyyə Nazirliyinin hazırlammasından üzərə Tədbirlər programı gərgiñəsində içtimai sahiyyə kəndlərinin hazırlanması üzərə Tədbirlər programı asasında gap edilmişdir.
Buklet Azərbaycan Respublikası Şəhəriyyə Nazirliyinin hazırlammasından üzərə Tədbirlər programı gərgiñəsində içtimai sahiyyə kəndlərinin hazırlanması üzərə Tədbirlər programı asasında gap edilmişdir.

Təskilatının məlumatlarına asaslanır. Buklet Azərbaycan Respublikası Şəhəriyyə Nazirliyinin içtimai Şəhəriyyə və İslahatlar Mərkəzində hazırlanmışdır. Bukletde dərc olunanlar Ümumdünyaya Şəhəriyyə

Sağlamlığınızı iqlimin dəyişməsindən döryünlə!

Iqlimin dəyişməsi her birimizə təsir edə bilər!

İQLİMİN DƏYİŞMƏSİ VƏ İNSEN SAĞLAMLIĞI ÜÇÜN TƏHLÜKƏLƏRİ

10 FAKT

Çoxsaylı məlumatlar sübuta yetirir ki, insan fəaliyyəti iqlimə qlobal təsir edir və bununla da insanların sağlamlığına ciddi təsir göstərir. Faciəli meteoroloji hadisələr, ərzaq və su ehtiyatlarına təsir edən qeyri-sabit iqlim şəraiti, infeksion xəstəliklərinin baş verməsinin yeni modelləri və ekosistemlərin dəyişməsi ilə xəstəliklərin yaranması – bütün bunlar qlobal istiləşmədən irəli gəlir və sağlamlıq üçün təhlükələr törədir.

İqlim və hava sağlamlığa artıq güclü təsir göstərməkdədir: yüksək hərarət müddətində və daşqınlar kimi təbii fəlakətlər zamanı, malyariya kimi həyat üçün təhlükəli olan transmissiv (ötürücü) xəstəliklərin modelləri dəyişir.

ÜST-nin Baş Direktoru Dr Marqaret Çan qeyd etdiyi kimi, iqlimin dəyişməsinin davam etməsi sağlamlığa aid bəzi əsas faktorlardan olan qida məhsullarına, hava və suya həddindən artıq mənfi təsir göstərəcək. Zəif səhiyyə infrastrukturları olan, əsasən inkişaf edən ölkələr xaricdən yardım göstərilmədikdə bu dəyişikliklərə hazırlaşmaq və zəruri cavab tədbirləri görmək iqtidarında olmayıcaqdır.

Aşağıdakı seçilmiş FAKTLAR iqlimin dəyişməsinin sağlamlığa göstərilən hazırkı və gözlənilən təsirlərinə həsr olunur.

FAKT 1

Son 50 ilde insan fəaliyyəti, xüsusilə də yer altından çıxan yanacağın yandırılması neticəsində iqlimə qlobal təsir edən külli miqdarda **karbon qazı və digər parnik qazları** havaya tullanmışdır. Karbon qazının atmosferdəki miqdarı “sənaye inqilabı”ndan əvvəlki səviyyədən 30%-dən çox artdılmışdır ki, bu da çox isti havanın atmosferin aşağı təbəqələrində saxlanılmasına götərib çıxarır. Bunların neticəsində baş veren iqlimin qlobal dəyişməsi sağlamlıq üçün bir sıra təhlükələr törədir – məsəfən, yüksək hərarətdən ölüm, infeksion xəstəliklərin modellərinin dəyişməsi və s.

FAKT 2

Tropiklərdən Arktikayadək iqlim və hava insan həyatına bilavasitə və dolayı yolla güclü təsir göstərir. Ekstremal meteoroloji hadisələrə aid sıddətli yağış, daşqınlar və 2005-ci ilin ayquşt ayında ABS-də Yeni Orleanı dağıtmış Katrina qasırgası kimi **təbii fəlakətlər** insanların sağlamlığını təhlükədə qarsısında qoyur, onların əmlaklarını dağdırır və yaşama vasitələrindən məhrum edir. 1990-cı illərdə hava ilə əlaqəli təbii fəlakətlər neticəsində bütün dünyada 600 000 ölüm hadisəsi baş vermişdir ki, bunların 95%-i kasib ölkələrin payına düşür.

FAKT 3

Havanın qısamüddətli intensiv dəyişməsi də, ürək və respirator (nəfəs yolları) xəstəliklərdən ölüm hallarını artırıb ilən istilik stressini (hipertermiya) ya da həddindən artıq soyumani (hipotermiya) yaradaraq, sağlamlığa ciddi təsir göstərə bilər. Aparılan tədqiqatlar göstərdi ki, 2003-cü ilin yay aylarında Qərbi Avropanadakı ən yüksək hərarətlər ölüm hallarının kəskin artmasına səbəb olmuşdur – həmin vaxtda qeydə alınan ölüm halları, hesablamalara görə, ötən illərin eyni dövrü ilə müqayisədə 77 000-dək çox olmuşdur.

FAKT 4

Hərarətin global yüksəlməsi, astmaya səbəb olan bitki tozcuqları kimi, antropogen və təbii mənşəli bərk zərrəciklərin havada olan səviyyəsinə və mövsümi yayılması modellərinə təsir göstərir. 300 milyonadək insan astmadan eziyyət çəkir, 2005-ci ilde isə 255 000 nəfər bu xəstəlikdən vəfat etmişdir. İqlimin dəyişməsinin qarşısını almaq və nəticələrinə hazır olmaq üçün təcili tədbirlər görülüb, gözlənilir ki, yaxın 10 ildə astmadan ölüm halları təxminən 20%-dək artacaq.

FAKT 5

Dəniz səviyyəsinin artması – qlobal istiləşmənin digər neticəsi – sahilboyu rayonlarının su altında qalması təhlükəsini artırır və əhalinin migrasiyası ilə nəticələnə bilər. Hal-hazırda dünya əhalisinin 60%-dan çoxu sahil xəttininin 60 km məsafə dairəsində yaşıyır. Misirin Nil çayıının dəltası, Banqladesdə Qanqa-Braxmaputra çayının dəltası və kiçik ada ölkələri kimi tanınan, Hind okeanında Maldiv Adaları və Sakit okeandan Marşall Adaları, daha çox təsirə məruz qalan regionlardan hesab olunur. Daşqınlar bilavasitə travma və ölümlə nəticələnə bilər, eləcə də su vasitəsi ilə keçən xəstəliklərə və transmissiv xəstəliklərə yoluxma riskini artırıb bilər. Əhalinin miqrasiyası isə gərginliyi və münaqışlərin potensial riskləni artırıb bilər.

FAKT 6

Düşən yağıntıların modellərinin dəyişməsi şirin su ehtiyatlarının yaradılmasına təsir edə bilər. Dünyada hər on nəfərdən dördə su çatışmazlığından əziyyət çəkir. Su çatışmazlığı və suyun pis keyfiyyəti gigiyena və sağlamlığ üçün təhlükələr törədə bilər. Bu isə il ərzində təxminən 1,8 milyon insanın ölümüne səbəb olan diareyanın (ishal), eləcə də korluğa getirib çıxaran traxoma – göz infeksiyasının və digər xəstəliklərin yaranması riskini artırır.

